

Наукові перспективи
Видавнича група

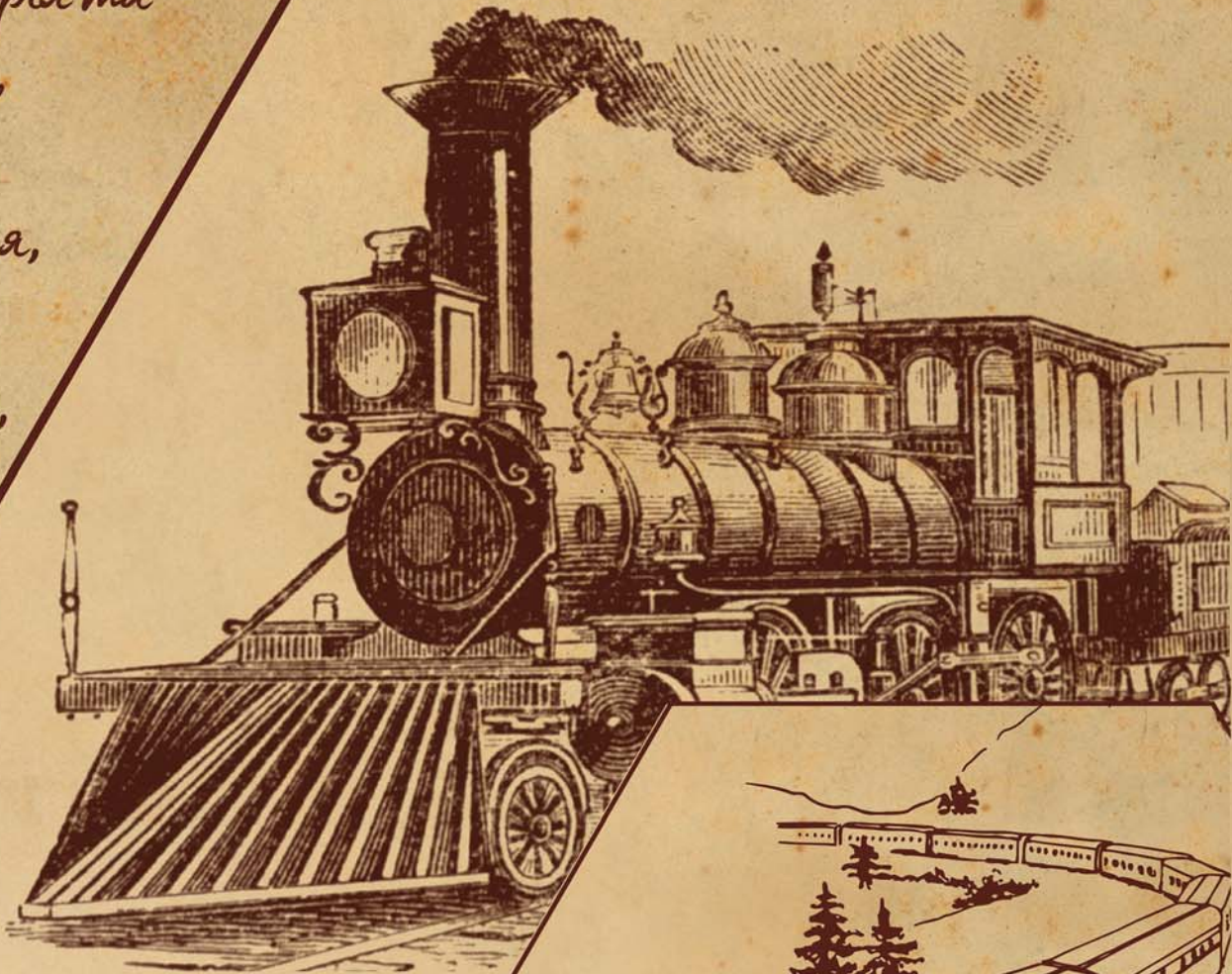

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ У СУЧАСНІЙ
НАУЦІ

№3(21)

2024

*Серія: історія та
археологія,
державне
управління,
економіка,
педагогіка,
техніка,
право*

*Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління
Асоціація науковців України
Науковий парк Національного Авіаційного Університету*

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Актуальні питання у сучасній науці»

*(Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка»,
Серія «Державне управління», Серія «Техніка»,
Серія «Історія та археологія»)*

Випуск № 3(21) 2024

Київ – 2024

*Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration
Association of Scientists of Ukraine
Scientific Park of the National Aviation University*

within the work of the Publishing Group "Scientific Perspectives"

«Current issues in modern science»

*("Pedagogy" Series, "Law" Series, Economy Series,
"Public Administration" Series, "Technology" Series,
"History and Archeology" Series)*

Issue № 3(21) 2024

Kyiv – 2024

«Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)»: журнал. 2024. № 3(21) 2024. С. 1226.

Свідоцтво про державну реєстрацію Серія Серія КВ № 25116-15056Р.

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із права (спеціальність - 081 Право), економіки (спеціальність - 076 Підприємництво та торгівля), педагогіки (спеціальність - 014 Середня освіта) та державного управління (спеціальність - 281 Публічне управління та адміністрування).

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2023 № 185 журналу присвоєно категорію "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія)

Рекомендовано до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління (Рішення від 11.03.2024, № 4/3-24).

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), Міждержавної гільдії інженерів консультантів, громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання».

Журнал публікує оригінальні дослідницькі та оглядові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів державного управління, права, економіки, історії, педагогіки, техніки для їх інтеграції у європейський, світовий науковий простір. Цільова аудиторія: науковці, працівники вищих навчальних закладів та наукових інституцій, здобувачі вищої освіти, а, також фахівці тематики журналу.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Головний редактор: Дачій Олександр Іванович - доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- Балабасєва (Дорошенко) Катерина Вікторівна - кандидат технічних наук, доцент кафедри авіаційних двигунів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Бельська Тетяна Валентинівна - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості (Київ, Україна)
- Будник Вікторія Анатоліївна - кандидат економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-логістики та транспортних технологій Державного університету інфраструктури та технологій (Київ, Україна)
- Гбур Зоряна Володимирівна - доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна)
- Герасименко Юлія Сергіївна - доктор економічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України (Біла Церква, Україна)
- Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна)
- Закієв Іслам Муса-Огли - старший науковий співробітник кафедри підтримання льотної придатності авіаційної техніки Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Заячківська Оксана Василівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Іванченко Євгенія Вікторівна — кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Ігнатович Сергій Ромуальдович - доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри конструкції літальних апаратів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Ільїна Анастасія Олександрівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління і адміністрування Національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

УДК 373.2.015:31: 159.955

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3\(21\)-933-946](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3(21)-933-946)

Матвієнко Олена Валеріївна доктор педагогічних наук, професор, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601, тел.: (044) 4846394, <https://orcid.org/0000-0002-5746-4864>

Довбня Софія Олегівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601, тел.: (098) 277-34-87, <https://orcid.org/0000-0002-2882-4680>

Шевченко Ганна Михайлівна здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності «Дошкільна освіта», Український державний університет імені Михайла Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, 02000, тел.: (063) 942-96-57, <https://orcid.org/0009-0005-8906-8806>

«SANDPLAY»- ПІСОЧНА ГРА – ПОТУЖНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті на основі аналізу вітчизняного та зарубіжного дослідження, розкрито сутність поняття критичного мислення як складного поліфункціонального сприйняття соціального і природнього довкілля, його обробки та перетворення результатів під впливом пізнавальних інтересів, намірів чи суб'єктивних установок самої особистості, змістом, якого виступають різні чуттєві враження, що утворюють цілісний образ формування складніших форм розумової діяльності.

Схарактеризовано основні закономірності формування основ критичного мислення у дітей старшого дошкільного віку, які характеризуються певними виявами: незалежність мислення, відносна самостійність думок та їх висловлення; вміння відстоювати власну думку; виявлення власних помилок та адекватне ставлення до них; пошукова спрямованість мислення, прагнення до знаходження кращих варіантів вирішення завдань; вміння взаємодіяти з однолітками для знаходження спільного рішення.

В контексті дослідження доведено, потужний потенціал «sandplay» - пісочної гри дітей старшого дошкільного віку, який полягає у багатоплановій

діяльності та потребує від учасників чітких і добре спланованих дій, вміння домовлятися, діяти спільно і шукати нові, нестандартні підходи до розв'язання проблеми. Особливе значення має опосередкований супровід педагогами цих ігор, який сприяє усвідомленню дітьми власних можливостей та формує їх первинний досвід критично мислити. Таким чином, у процесі «sandplay» - пісочної гри у дітей старшого дошкільного віку вільно формуються: ініціативність, комунікативні, соціальні навички, збагачується емоційна, пізнавальна, вольова сфера. Активний творчий процес по відношенню до різних ситуацій у грі з піском, дозволяє дитині набути досвіду самостійного вирішення труднощів, покращує діяльність розумових та емоційних процесів тощо.

Запроектовано педагогічні умови формування основ критичного мислення старших дошкільників на основі використання «sandplay» - ігор з піском, зокрема: створення комфортного природного середовища, яке дає дитині відчуття комфорту і сприяє виявленню творчої активності дошкільника; формулювання чітко та в логічній послідовності алгоритму проведення ігор з піском, стимулювання розвитку фантазії і креативного мислення; надання неживим предметам живої форми; проживання разом із дитиною подій, що відбуваються на піску тощо.

Визначено етапи впровадження педагогічних умови формування основ критичного мислення старших дошкільників з врахування потужного потенціалу «sandplay» - ігор з піском: організаційний – вибір пісочниці за стандартом, підбір ігрових персонажів та інших деталей; організаційно-методичний – підбір ігор, які відповідають меті та завданням формування основ критичного мислення старших дошкільників; розвиваючий – проведення ігрових занять, які спрямовані на емоційне задоволення, засвоєння знань та особистих умінь.

Підібрано та описано змістовий контекст практико-орієнтованого використання «sandplay» - ігор з піском, які спрямовані на пізнання оточуючого світу, розвиток тактильно-кінестетичної чутливості та дрібної моторики рук; спостереження як проектуються особисті почуття та емоції дитини на її діяльність під час гри, що дозволяє виявити приховані внутрішні переживання, розвинути потенційні можливості та сформувати основи критичного мислення

Ключові слова: мислення, критичне мислення, формування основ критичного мислення, діти старшого дошкільного віку, ігри з піском.

Matviienko Olena Valeriivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Primary Education and Innovative Pedagogy, Mykhailo Drahomanov State University Ukraine, Pyrohov St., 9, Kyiv, 01601, tel.: (044) 484-63-94, <https://orcid.org/0000-0002-5746-4864>

Dovbnia Sopiia Olehivna candidate of pedagogical sciences, associate professor of the Department of preschool education, Mykhailo Drahomanov State University Ukraine, Pyrohov St., 9, Kyiv, 01601, tel.: (098) 277-34-87, <https://orcid.org/0000-0002-2882-4680>

Shevchenko Hanna Mykhaylovna student of the Preschool Education Department, second (master's) level of higher education, specialty "Preschool Education", Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov, 02000, Kyiv, str. Pirogov, 9 tel.: (063) 942-96-57, <https://orcid.org/0009-0005-8906-8806>

SANDBOX PLAY - POWERFUL POTENTIAL FOR THE FORMATION OF CRITICAL THINKING FOUNDATIONS IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. The article, based on the analysis of domestic and foreign research, reveals the essence of the concept of critical thinking as a complex multifunctional perception of social and natural environment, its processing, and transformation of results under the influence of cognitive interests, intentions, or subjective attitudes of the individual. The content of critical thinking involves various sensory impressions that form a holistic image of the development of more complex forms of cognitive activity.

The main regularities of forming the foundations of critical thinking in older preschool children are characterized by certain manifestations: independence of thinking, relative independence of thoughts and their expression; ability to defend one's own opinion; recognition of one's own mistakes and adequate attitude towards them; search-oriented thinking, a tendency to find better solutions to tasks; ability to interact with peers to find a common solution.

In the context of the research, the powerful potential of «sandplay» of older preschool children is proven, which involves multidimensional activity and requires participants to have clear and well-planned actions, the ability to negotiate, act together, and seek new, non-standard approaches to problem-solving. The mediated guidance by educators during these games is of particular importance, contributing to children's awareness of their own capabilities and forming their initial experience of critical thinking. Thus, during "sandplay" in older preschool children, initiative, communicative, and social skills are freely formed, and the emotional, cognitive, and volitional spheres are enriched. The active creative process in relation to various situations in the sand game allows the child to gain experience in independently solving difficulties, improving cognitive and emotional processes, and more.

Pedagogical conditions for forming the foundations of critical thinking in older preschoolers based on the use of «sandplay» are designed, including: creating

a comfortable natural environment that gives the child a sense of comfort and promotes the expression of the preschooler's creative activity; formulating a clear and logically sequenced algorithm for playing sand games, stimulating the development of imagination and creative thinking; giving inanimate objects a living form; experiencing events on the sand together with the child, and more.

Stages of implementing pedagogical conditions for forming the foundations of critical thinking in older preschoolers, taking into account the powerful potential of «sandplay», are outlined: organizational - choosing a sandbox according to standards, selecting game characters and other details; organizational-methodical - selecting games that correspond to the goal and objectives of forming the foundations of critical thinking in older preschoolers; developmental - conducting game sessions aimed at emotional satisfaction, acquiring knowledge, and personal skills.

The content context of the practical-oriented use of «sandplay» is selected and described, focusing on exploring the surrounding world, developing tactile-kinesthetic sensitivity, and fine motor skills of hands; observing how personal feelings and emotions of the child are projected onto their activities during the game, allowing the identification of hidden internal experiences, the development of potential abilities, and the formation of the foundations of critical thinking.

Keywords: thinking, critical thinking, sand games, formation of critical thinking foundations, older preschool age.

Постановка проблеми. Успішна адаптація особистості до умов життя, що невинно змінюються (нестабільна економічна ситуація, екологічні кризи, запровадження воєнного та карантинного стану) залежить від її критичного мислення. Формувати основи критичного мислення необхідно саме в старшому дошкільному віці.

У нормативних державних освітніх нормативно-правових документах: Закон України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001), «Базовий компонент дошкільної освіти» (2021), «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021р.» наголошено, що метою дошкільної освіти є формування різнобічно розвиненої, життєво компетентної особистості, яка здатна діяти в постійно змінюваному середовищі. Серед завдань виховання і розвитку дитини дошкільника виокремлено: формування основ світогляду, відповідального ставлення до життя, розуміння причинно-наслідкових зв'язків, що є основою критичного мислення.

Одним із ефективних методів формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку є використання «sandplay» - пісочної гри. Потужний потенціал «sandplay» - пісочної гри дітей старшого дошкільного віку в контексті дослідження полягає у багатоплановій діяльності, що

потребує від учасників чітких і добре спланованих дій, вміння домовлятися, діяти спільно й шукати нові, нестандартні підходи до розв'язання проблеми.

Особливе значення має опосередкований методичний супровід педагогами цих ігор, який сприяє усвідомленню дітьми власних можливостей та формує їх первинний досвід критично мислити. Таким чином, «sandplay» - пісочна гра у дітей старшого дошкільного віку звично та вільно формується ініціативність, комунікативні, соціальні навички, збагачується емоційна, пізнавальна, вольова сфера. Активний творчий процес по відношенню до різних ситуацій у грі з піском, дозволяє дитині набути досвіду самостійного вирішення труднощів, покращує діяльність розумових та емоційних процесів тощо.

Важливість і актуальність досліджуваної проблеми, її недостатня теоретична та практична розробленість, доцільність наукового пошуку шляхів вирішення цієї проблеми зумовили вибір вище зазначеної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку є досить актуальною проблемою серед вітчизняних та зарубіжних вчених.

Теоретичну основу проблеми дослідження вітчизняних науковців становлять: методологічні аспекти розвитку наочно-образного мислення (Ю. Демченко, О. Нікітіна, І. Куліш та ін.), логічного мислення (Ю. Калягін, А. Пишкало, Н. Мартинюк, О.Федоренко, М. Богданович та ін.); концепцію формування елементарного критичного мислення дітей старшого дошкільного віку (Н. Гавриш, О. Рейпольська, Г. Цветкова та ін.); педагогічні умови розвитку основ критичного мислення дітей (А. Байрамова, Т. Бізенкова, В. Синельнікова та ін.) Окремі питання розвитку логічного мислення у дошкільному віці досліджували Л. Артемова, А. Богуш, Т. Жаровцева, І. Княжева, Т. Поніманська, Т. Степанова та ін. Зарубіжні дослідження критичного мислення дітей дошкільного старшого віку розкрито в працях: Дж. Кастен, М. Меріглієно, Л. Міччел, А. Сальман, Дж. Тай-Лім та ін.

Особливості використання ігор з піском представлено у доробку Т. Грабенко, Л. Тягур, К. Юнга, Н. Юрченко, С. Потюк., О. Ляховець та ін.

Мета статті - розкрити потужний потенціал «sandplay»-пісочної гри з формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Життєва позиція розвитку особистості – це вміння мислити нешаблонно та мобільно. У Базовому компоненті дошкільної освіти України (держаний стандарт дошкільної освіти) зазначено, що спільними для всіх компетентностей у дошкільному віці є «наскрізні вміння, зокрема: критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми» [1].

Найбільш сприятливим періодом дошкільного дитинства, в якому формуються основи критичного мислення, є період старшого дошкільного віку в якому діти надзвичайно активно пізнають світ, вміють вирішувати завдання, висувають гіпотези та ідеї для їх рішення тощо.

Критичне мислення – це вид розумової діяльності особистості як психолого-педагогічна проблема, що викликає інтерес у вітчизняних та зарубіжних науковців. Аналіз наукового доробку «Критичне мислення особистості як умова її розвитку та суспільного прогресу» О. Белкіної та її власні спостереження дають, дають можливість стверджувати, що процес критичного мислення дитини забезпечує формування його головних ознак, які характеризуються певними виявами:

- незалежність мислення, відносна самостійність думок та їх висловлення;
- вміння відстоювати власну думку;
- виявлення власних помилок та адекватне ставлення до них;
- пошукова спрямованість мислення, прагнення до знаходження кращих варіантів вирішення завдань;
- вміння співпрацювати з іншими для знаходження спільного рішення

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=FnmT7JAAAAAJ&hl=ru>

Зарубіжний дослідник Дж. Дюї, який трактував критичне мислення як складну, пов'язану з діями людини систему її діяльності. Сучасні дослідники Д. Кларк та А. Бідл також визначають це поняття як процес, за допомогою якого розум переробляє інформацію, щоб зрозуміти ідею або вирішити проблему [4, с. 56].

Системний аналіз наукових зарубіжних джерел дозволяє під змістом поняття «критичне мислення» розуміти, визначення ідей та перевірку можливості їхнього застосування, з врахуванням протилежної точки зору, моделювання систем доводів, на яких ґрунтуються відповідні точки зору, та обрання позиції [4, с. 56]. Враховуючи вище зазначене, з'ясовуємо, що імпульсом формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку слугує суб'єкт-суб'єктна взаємодія «дитина-педагог» в освітньому просторі закладу дошкільної освіти.

Особливості формування основ критичного мислення фахівців, галузі освіти, розглянуто в працях: Н. Гупана, І. Загашева, О. Кухарчук, О. Пометун, С. Терно, С. Тягло, Г. Цветкової та ін.

Науковий екскурс ставлення до критичного мислення та розуміння цього поняття в трактується у дослідженні Г. Цветкової «...як універсальна навичка педагога ХХІ століття, здатність, готовність та спроможність володіти мисленнєвими операціями та технологіями обробки інформації на високому рівні, завдяки чому досягається автономність, усвідомленість, свобода думки, сміливість у відстоюванні своїх поглядів, систематичне подолання когнітивних

викривлень особистості, незалежність, що характеризує розвинену, сучасну, гармонійну особистість педагога, яка цілеспрямовано оцінює та визначає шляхи свого подальшого професійного розвитку та становлення, впливаючи тим самим на світ навколо: батьків, дітей та колег» [9, с. 188].

Також дослідниця Г. Цветкова, доводить, що критичне мислення у педагогів ґрунтується на основних закономірностях:

- активна пізнавальна діяльність вихователя, мотивація до оволодіння компетентностями критичного мислення;

- поступовість та систематичність введення інтерактивних методів та прийомів в освітній процес ЗДО (уміння не можуть бути сформовані одномоментно, тому епізодичне введення інтерактиву в освітній процес не дасть бажаного ефекту).

Тільки враховуючи усі закономірності критичного мислення педагогів, можемо говорити про ефективність впровадження інноваційних методів у освітньому просторі закладу дошкільної освіти [9, с. 188-190].

Для подальшого розгляду проблеми формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку, які ми розглянемо у дослідженні – ефективно потужний потенціал «sandplay» - пісочної гри.

«Sandplay» - пісочна гра у сучасних умовах освітнього простору закладу дошкільного закладу є інноваційним методом, який забезпечує повноцінну інтегровану діяльність дітей дошкільного віку та виступає дієвим засобом розвитку їх творчого потенціалу. Зайнятість дітей «sandplay» у іграх з піском позитивно впливає на генерування ідей, гнучкість мислення, розвиток творчого потенціалу, формування пізнавального інтересу тощо. Таким чином, у формуванні основ критичного мислення актуальним є організація гри з піском.

Пісок – це унікальний матеріал, а гра з ним – захоплюючий процес, який спонукає до творчості, розслаблює та надихає. У вільній грі дитина може висловити те, що їй хочеться зробити, грає вільно, а не за вказівкою педагога. Використання «sandplay» дає позитивні результати: має велике значення для досягнення позитивного емоційного благополуччя; надає позитивний вплив на розвиток критичного мислення, мови, пізнавальних процесів та творчих здібностей дітей; але найважливіше, дитина отримує перший досвід рефлексії, вчиться розуміти себе та інших [8].

Пісочниця» раніше називалася «пісочним столом» або «пісочним садом» і започаткована Ф. Фребельом [3]. На думку Г. Харта, гра з піском є природним розвитком неформальних ігор, в яких діти в усьому світі беруть участь у ранньому дитинстві, враховуючи, що пісок є дешевою та гігієнічною альтернативою вільним іграм з іншими матеріалами [5].

Важливий ефект гри з піском був виявлений швейцарським філософом та психологом К. Юнгом, який вважав, що кожен предмет зовнішнього світу

викликає якийсь символ у глибині несвідомого. Найбільший внесок у розробку основ застосування цього виду гри зробили А. Фрейд, Е. Еріксон, Ш. Бюлер, М. Лоуенфелд, Д. Калфф та ін. Суть якої базується на визнанні результатів виконаної роботи з піском (зображення, символи тощо) у розкритті питань [8].

Також, можемо погодитись із дослідницею Л. Тягур, яка стверджує, що гра з піском – «є унікальним способом спілкування із світом і самим собою, що допомагає знімати внутрішнє напруження, відкривати нові шляхи розвитку та надавати дитині старшого дошкільного віку можливість бути сама собою» [8, с.317]. Авторка наголошує на тому, що під час таких ігор з піском діти отримують емоційне задоволення, отримують можливість проявити вербальну та невербальну активність, засвоюють навички позитивної комунікації.

«Sandplay» - гра з піском є невід'ємною частиною формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку, яка передбачає вивчення та застосування способів, за допомогою яких діти набувають навичок у моторній, когнітивній та емоційній сферах навчання, щоб стати фізично активними протягом життя [6] Зона найближчого розвитку описує рівень навичок, коли дитина може впоратися за допомогою дорослих, але завдання надто складне, щоб впоратися самостійно. Гра в зоні найближчого розвитку є достатньо складною і приємною для дитини [7]. З цієї точки зору складна гра з піском може діяти як зона найближчого розвитку для розвитку, виховання та навчання.

Ігри з піском чудово розвивають фантазію, творчі здібності, критичне мислення, дрібну моторику (пісок завдяки своїй структурі благотворно впливає на тактильні відчуття та стимулює нервові закінчення, які знаходяться у подушечках пальців), розвиває уважність та концентрацію; виробляє здатність контролювати свої емоції; вчить долати труднощі, покладатися на себе. При створенні тих чи інших композицій тут не потрібні мистецькі навички, як у образотворчій діяльності. А отже, можна помилитися. Займаючись з піском, діти безпосередні, веселі та вільні у своїх діях: вони створюють власний світ [3].

Інноваційний метод «sandplay»-гру з піском можна застосовувати у роботі з дітьми для вирішення різних проблем: як корекції негативних проявів у поведінці, так і для формування основ критичного мислення. Форми та методи при організації гри з піском залежать і визначається відповідно до особливостей конкретної дитини, специфічними завданнями роботи з нею, тривалістю роботи, що проводиться тощо.

С. Потюк «sandplay» визначає як «ефективний метод впливу на дітей з метою стабілізації емоційно-чуттєвого стану за допомогою творчої діяльності, що визначає, як здобувач освіти просувається власною траєкторією розкриття внутрішнього потенціалу» [7, с.169].

На думку Л Клеваки, «sandplay» – є унікальним способом спілкування із світом і самим собою; способом зняття внутрішнього напруження і відкриття нових шляхів розвитку [3, с.54].

З часом можливості технології «sandplay» розширилися, з'явилися численні модифікації та форми. В даний час існує кілька напрямів «sandplay» та представники різних концепцій мають можливість використання гри з піском у своїй практиці. У зв'язку з цим, на міжнародній конференції у Сан-Франциско (1995) було прийнято рішення: Sandplay з великої літери «S» – класична форма юнгіанської пісочної терапії, sandplay з маленькою "s" - різні модифікації методів (пісочна арт-терапія, медитації, казки, дидактичні ігри на піску, реабілітаційні програми та ін.) [6, с.94].

Враховуючи, вище зазначене, «sandplay» - гру з піском, можна розглядати широко, як охоплюючи всі види піщаних середовищ і матеріалів, включаючи традиційні пісочниці, обмежені піщані ділянки різних розмірів і піщані матеріали, як на відкритому повітрі, так і в приміщенні, у будь-якій географічній чи культурній зоні. Всі ігри з використанням піску поділяються на три напрями:

1) Навчальні ігри спрямовані на розвиток тактильно-кінестетичної чутливості та дрібної моторики рук. У яких дитина може говорити про свої відчуття, тим самим спонтанно розвивається мова, активізується словниковий запас, розвивається сприйняття різного темпу мови, розвивається висота і сила голосу, дихання, увага та пам'ять, мислення.

2) Пізнавальні ігри: з їх допомогою дитина пізнає оточуючий світ, засвоює нові типи поведінки та нові знання про об'єкти та явища.

3) Проективні ігри: за їх допомогою можливо спостерігати як проектуються особисті почуття та емоції дитини на її діяльність під час гри. Це дозволяє виявити приховані внутрішні переживання та розвинути потенційні можливості [5, с.93].

Впровадження «sandplay» - гри з піском у спільній взаємодії із старшими дошкільниками передбачає проектування наступних педагогічних умов:

1. Створення комфортного природного середовища, яке дає дитині відчуття комфорту і сприяє виявленню творчої активності дошкільника. Для досягнення цього потрібно обирати такі завдання, які відповідають індивідуальним можливостям дитини; формулювати чітко та в логічній послідовності інструкцію до ігор, стимулювати розвиток фантазії і креативного мислення.

2. Надання неживим предметам живої форми. Так, пропонується оживити букви, цифри, фігури. Це дає змогу сформувати позитивну навчальну мотивацію та посилити особисту зацікавленість дитини.

3. Проживання разом із дитиною подій, що відбуваються на піску. Це стимулює розвиток абстрактного мислення, коли дитина шукає можливі

шляхи вирішення та розвитку подій, що склалися, а також логічно буде розповідь про них.

Нами виявлено, що запропоновані педагогічні умови з врахування інноваційного методу «sandplay» - гри з піском є потужним потенціалом щодо формування основ критичного мислення, яке є переважаючим у дітей даної вікової категорії. Критичне мислення в образах сам по собі складний процес, в якому представлені результати чуттєвого сприйняття навколишнього світу, їх обробка та перетворення цих результатів під впливом інтересів, намірів чи суб'єктивних установок самої особистості [4]. Критичне мислення є поліфункціональним, його змістом виступають різні чуттєві враження, що утворюють цілісний образ. Повний розвиток цього виду мислення є важливою умовою формування складніших форм розумової діяльності [2].

Наступним етапом нашого дослідження було підібрано та проведено комплекс занять із використанням «sandplay» - гри з піском у спільній взаємодії із старшими дошкільниками.

Організаційний момент включав підбір пісочниці за стандартними параметрами. Пісочниця – дерев'яний ящик. Його розмір у сантиметрах: 50x70x7. Вважається, що такий розмір пісочниці відповідає обсягу поля зорового сприйняття. Як матеріал для виготовлення пісочниці найкраще підходить дерево. Адже дерево – природний матеріал. Найкраще для пісочниці використовувати поєднання двох кольорів: природного кольору дерева та блакитного. Дно та бортики (за винятком зовнішньої сторони) фарбуються у блакитний колір. Таким чином, дно символізує воду, а борти – небо. Важливо, що блакитний колір заспокійливо впливає на людину. Крім цього, наповнена піском, блакитна пісочниця виступає мініатюрною моделлю людського сприйняття нашої планети [6, с.19].

Для забезпечення максимально ефективного формування основ критичного мислення старших дошкільників у процесі «sandplay» - гри з піском було здійснено детальний підбір предметів різної тематики: фігурки людей (лялькові сімейства, фантастичні істоти, персонажі казок, боги та богині різних народів, чаклуни та ін.); тварини (наземні, літаючі, водні жителі), як дикі, і домашні, а також вимерлі та доісторичні представники фауни, фантастичні тварини (єдиноріг, грифон тощо); будинки, меблі, мости, сходи, паркани, ворота, будівлі (вокзали, лікарні, школи тощо); продукти харчування, домашнє начиння, знаряддя праці; природний матеріал: дерева, кущі, квіти та ін.; камінці, мох, кора дерев, плоди дерев, мушлі, корали, пір'їни, сухі гілки, засушені квіти; небесні об'єкти: сонце, місяць, зірки, веселка та ін.; транспортні засоби: наземний, водяний, повітряний, аксесуари: намисто, маски, тканини, гудзики, пряжки, ювелірні вироби та ін. [6, с.38].

Приведемо змістовий контекст декількох примірних «sandplay» - ігор з піском, що використовувались у процесі формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку.

Гра «Вчися рахувати». Ця гра з піском допомагає навчити дитину створювати образи невидимих предметів та просторово уявляти їх. З піску робиться кілька купок, в одній із яких педагог ховає іграшку. За підказкою дорослого дитина повинна знайти іграшку (підказка, звучить, наприклад так: «шукай у п'ятій купці зліва» або «у третій праворуч»). Вихователь і дитина можуть помінятися ролями, тепер іграшку ховатиме вже дитина, якій потрібно підказувати, як її знайти. Згодом кількість купок може збільшуватися.

Гра «Карта скарбів» Малювання схем і карт – це досить непросте заняття, а ця гра з піском допоможе дитині освоїти науку складання карт і розвине її уяву та просторове мислення. Знадобиться пісочниця з піском, кілька невеликих іграшок, папір, а також олівець, ручка або фломастер. Спочатку карту-схему дитина малюватиме разом з вихователем, умовно позначаючи на ній будівлі, дерева, дороги, річки та інше. Наступного разу він має побудувати по намальованій карті пісочну композицію. Потрібно сховати іграшки, відзначивши на піску їх розташування, а для завершення гри дитина повинна буде знайти всі скарби по намальованій карті.

Гра «Відгадай-но». Ця гра впливає на розвиток мислення та дрібної моторики дитини. Знадобиться не лише пісочниця, а й невеликі іграшки. Правила цієї гри гранично прості: Вихователь просить дитину відвернутися, а сам закопує в піску іграшку, яка є відповіддю до загадки. Потім дитина повертається, вихователь загадує загадку, а дитині потрібно її відгадати, а потім знайти в піску відгадку, перевіривши цим правильність відповіді.

«Зітри зайве». Хороше тренування логічного мислення, спрямоване також і на розвиток мови дитини. Вихователь малює на піску три об'єкти - геометричні фігури, прості предмети, які легко впізнаються за обрисами, наприклад, лист, квітка і рибка. Дітям пропонується стерти зайвий предмет, пояснити, чому саме цей предмет зайвий і, за бажанням, продовжити ряд (наприклад, лист-квітка-дерево).

На основі вище зазначеного запроектуємо узагальнюючу модель ефективного формування основ критичного мислення старших дошкільників на основі використання «sandplay» - ігор з піском. Очікувані результати формування основ критичного мислення у старших дошкільників за допомогою пісочних ігор: підвищення ефективності засвоєння інформації; збільшення обсягу пам'яті та уваги; розвиток логіки - аналіз, синтез, порівняння, узагальнення; формування основ критичного мислення (див. рис.1.).

Рис.1 Узагальнююча модель формування основ критичного мислення старших дошкільників на основі використання «sandplay» - пісочної гри

Отже, нами встановлено, що формування основ критичного мислення старших дошкільників – це тривалий процес, який передбачає виконання певних послідовних етапів у поєднанні ефективної, потенційної «sandplay» - пісочної гри. Щоб досягти очікуваних результатів у старших дошкільників, потрібно їх спрямовувати мислити образно, аналізувати, робити логічні висновки, проявляти уважність та наполегливість. Це сприятиме як формуванню основ критичного мислення, так і загальному повноцінному особистісному розвитку старшого дошкільника.

Висновки Аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень, дозволив розкрити потужний потенціал «sandplay» - пісочної гри як методу особистісного розвитку старшого дошкільника, що спрямований на внутрішній світ дитини, забезпечує максимально ефективно формування нових знань та умінь у невимушеній ігровій атмосфері. В процесі гри з піском відбувається інтеграція особистого досвіду, формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку, гармонізація їх емоційного стану, підвищенню рухової активності, формуванню зацікавленості, пізнавального інтересу тощо.

Схарактеризувати основні закономірності формування основ критичного мислення у дітей старшого дошкільного віку, які проявляються певними виявами: незалежність мислення, відносна самостійність думок та їх висловлення; вміння відстоювати власну думку; виявлення власних помилок та адекватне ставлення до них; пошукова спрямованість мислення, прагнення до знаходження кращих варіантів вирішення завдань; вміння взаємодіяти з однолітками для знаходження спільного рішення з врахування потужності «sandplay» - пісочної гри, можлива у спільній цілеспрямованій, планомірній та систематичній суб'єкт-суб'єктній три єдиній взаємодії «дитина-батьки-педагог».

Література:

1. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33.
2. Демченко, Ю., Нікітіна, О. Особливості розвитку творчого мислення дітей дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. *InterConf*. 2021. №42. 334-342.
3. Клевака Л.П. Sandplay – метод впливу на дитину в інклюзивному освітньому просторі. Соціальна робота в сучасному суспільстві: тенденції, виклики, перспективи : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава, 28 лют. 2020 р. Полтава : ПШП, 2020. С. 52-59.
4. Куліш І., С. Гой Розвиток логічного -мислення як важливий компонент підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи. 2020. №2. С.58-63
5. Ляховець, О.О. Впровадження інноваційної технології «чудеса на піску» в освітній процес закладів дошкільної освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: "Педагогічні науки"*. 2018. №5. С.91-99
6. Пісочна терапія в роботі з дошкільниками / Упоряд. Л. А. Шик, Н. І. Дикань, О. М. Гладченко, Ю. М. Черкасова. Харків : Вид. група «Основа», 2012. 127 с.
7. Потюк С. Сендплей як чинник формування здорового способу життя. *Молодь і ринок*. 2022. №2. С.166-170
8. Тягур Л.М. Сендплей – метод позитивного впливу на психічний розвиток дитини дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології*. Том XI. Випуск 13. С.315-415
9. Цветкова Г. Г., Критичне мислення як провідна компетентність фахівців спеціальності дошкільна освіта та початкова освіта, *ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ПРОСТІР: № 5 (2) (2023): «ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ПРОСТІР» / «EDUCATIONAL SCIENTIFIC SPACE»*. С. 188-198.

References:

1. Nakaz Ministerstva osviti i nauki Ukraini "Pro zatverdzhennja Bazovogo komponenta doshkil'noї osviti (Derzhavnij standart doshkil'noї osviti) nova redakcija" [The Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On the approval of the Basic Component of Preschool Education (State Standard of Preschool Education) new edition"]. [in Ukrainian].
2. Demchenko, Ju., Nikitina, O. (2021). Osoblivosti rozvitku tvorchoho mislennja ditej doshkil'nogo viku v osvith'omu procesi zakladu doshkil'noї osviti [Features of the development of creative thinking of preschool children in the educational process of a preschool education institution]. *InterConf*. , 42, 334-342 [in Ukrainian].

3. Klevaka, L.P. (2020). Sandplay – metod vplivu na ditinu v inkluzivnomu osvितn'omu prostori [Sandplay is a method of influencing a child in an inclusive educational space]. *Proceedings from IV Vseukr. nauk.-prakt. konf. «Social'na robota v suchasnomu suspil'stvi: tendencii, vikliki, perspektivi» – The Fourth All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Social work in modern society: trends, challenges, prospects».* (pp. 52-59). Poltava : PIEP [in Ukrainian].
4. Kulish, I., Goj, S. (2020). Rozvitok logichnogo -mislennja jak vazhlivij komponent pidgotovki ditej starshogo doshkil'nogo viku do shkoli [Development of logical thinking as an important component of preparing older preschool children for school]. 2, 58-63 [in Ukrainian].
5. Ljahovec', O.O. (2018). Vprovadzhenja innovacijnoї tehnologii «chudesa na pisku» v osvितnij proces zakladiv doshkil'noї osviti [Implementation of innovative technology "miracles in the sand" in the educational process of preschool education institutions]. *Visnik Cherkas'kogo nacional'nogo universitetu imeni Bogdana Hmel'nic'kogo. Serija: "Pedagogichni nauki" - Bulletin of the Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi. Series: "Pedagogical Sciences"*, 5, 91-99 [in Ukrainian].
6. Shik, L. A. , Dikan', N. I. , Gladchenko, O. M. , Cherkasov, Ju. M. (2012). *Pisochna terapija v roboti z doshkil'nikami [Sand therapy in work with preschoolers]*. Harkiv : Vid. grupa «Osnova» [in Ukrainian].
7. Potjuk, S. (2022). Sendplej jak chinnik formuvannja zdorovogo sposobu zhittja [Sandplay as a factor in the formation of a healthy lifestyle]. *Molod' i rinok - Youth and the market*, 2, 166-170 [in Ukrainian].
8. Tjagur, L.M. Sendplej – metod pozitivnogo vplivu na psihichnij rozvitok ditini doshkil'nogo viku [Sandplay is a method of positive influence on the mental development of a preschool child.]. *Aktual'ni problemi psihologii – ctual problems of psychology* , XI, 13, 315-415 [in Ukrainian].
9. Cvetkova, G. G. (2023). Kritichne mislennja jak providna kompetentnist' fahivciv special'nosti doshkil'na osvita ta pochatkova osvita [Critical thinking as a leading competence of specialists specializing in preschool education and primary education]. *OSVITN'O-NAUKOVIJ PROSTIR - EDUCATIONAL SCIENTIFIC SPACE*, 5 (2), 188-198 [in Ukrainian].